

Ekklesia Amsterdam - zondag 14 mei 2017

De leerlingen van Jezus

Alex van Heusden

Het zal in het najaar van 1979 zijn geweest dat ik het eerste collega over Jodendom volgde bij rabbijn Yehuda Aschkenasy, mijn eerste Joodse leermeester. Om zijn hals hing een massieve ketting. Hij zag er, overeenkomstig de tijdgeest, een beetje 'flowerpower' uit. We lazen tijdens dat eerste college een moeilijk artikel, met als titel 'Joodse hermeneutiek' - zo moeilijk dat ik niet meteen warm raakte voor het vak Judaica. Maar toen, uit het niets als het ware, stelde Yehuda de vraag: 'Waarover gaat de bijbel?' Ja, waarover gaat de bijbel? Wij studenten keken elkaar vragend aan. Wat zou het gewenste antwoord zijn? 'Over God' - zo werd er geopperd. Waarop Yehuda zei: 'De bijbel gaat over de mens.' Zo had ik er nog nooit over gedacht, maar sindsdien ben ik er altijd zo over blijven denken: de bijbel gaat over de mens op aarde, over wij mensen.

Yehuda was een karakteristieke Joodse leraar. Een die vasthield aan de opdracht: 'Leid veel leerlingen op.' Niet om ze kopieën te maken van jou, jouw beeld en gelijkenis, maar om, al vragend en zoekend, verder te komen. Yehuda beschouwde ons eerder als zijn leerlingen dan als studenten die ook nog bij hem college moesten lopen, omdat het curriculum het zo voorschreef. Leerlingen. En wat een leerling met name moet doen, naast kennis vergaren en groeien in inzicht, vanzelfsprekend, dat moet ook, maar vooral: een gaaf mens worden. *Tam ve'jasjar* zoals Job genoemd wordt: een mens 'uit één stuk' (Job 1:1) - open, eerlijk, warm, genadig, volledig toegewijd aan mensen.

Ook Jesjoe'a van Nazaret was een Joodse leraar. Hij leidde leerlingen op, niet enkel mannen, ook vrouwen. En het waren er meer dan twaalf. Die twaalf wier namen wij hebben gehoord, gekozen uit een groter getal van leerlingen, vormden een kernkring, zij waren Jezus' vaste gezelschap. Een veelkleurig gezelschap, dat zeker. Een doorsnee van het volk: vissers, een belastingpachter of tollenaar, een Zeloot. Binnen de kring van de leerlingen is plaats voor tegengestelde politieke visies en keuzes. Een belastingpachter staat in dienst van de Romeinse bezettingsmacht, een collaborateur dus. Een Zeloot, 'ijveraar', is een uitgesproken vijand van Rome, bereid naar het zwaard te grijpen om het grote Imperium te bestrijden en ten slotte uit het land te verjagen. Wat is de boodschap van deze lijst van twaalf? Het verlangen om het zo verdeelde volk van Judea en Galilea voor een definitief uiteenvallen te behoeden. En dat verlangen wint nog aan urgentie na het uitbreken van de Judese opstand tegen de Romeinse bezettingsmacht die eindigt met de verwoesting van Jeruzalem, stad en heiligdom, in het jaar 70. Hoe het geslagen en verslagen volk weer op de been brengen en nieuw perspectief bieden? Hoe verder? Is er wel een verder? Op die vragen probeert de messiaanse beweging in naam van Jezus een antwoord te formuleren. Het evangelieverhaal van Lukas is een poging tot een antwoord. Daarom lezen we over 'heel veel volk, overal uit Judea en uit Jeruzalem', mensen die genezen wensen te worden van alle pijn en leed hen toegebracht, eerst door de Zeloten, de Judese vrijheidsstrijders die zo onverstandig waren een niet te winnen opstand te ontketenen; daarna door de Romeinse legioenen die onbarmhartig toesloegen. Verlangen naar genezing en nieuw leven. 'Van hem ging een kracht uit die allen genas.'

Als we bladeren door de evangelieverhalen en andere oude bronnen, komen we een keur aan namen tegen, uit verschillende generaties: Maria, genoemd 'van Magdala', Johanna, de vrouw van Chusas, en Susanna, weldoeners van de messiaanse beweging, geldschietters dus, organisatoren van vroege Ekklesia Fairs (Lukas 8:2-3); en Natanaël en Tomas, genaamd Didumos, 'Tweeling' - was hij de

tweelingbroer van Jezus? Die mare ging ook rond op den duur. En Jozef van Arimatea, ook een leerling, maar in het geheim (Johannes 19:38).

En Sja'oeel, Paulus van Tarsos. Een leerling van Jezus zonder hem ooit te hebben meegemaakt. Schrijver van brieven, de oudste bewaard gebleven documenten van de messiaanse beweging. In zijn brief aan de Romeinen doet Paulus de groeten aan meer dan twintig leerlingen daar, Joden én niet-Joden, vrouwen en mannen (Romeinen 16:3-15): Prisca en Aquila, een Joods echtpaar, ook een zekere Urbanus, Trufena en Trufosa, zussen misschien wel. En aan Andronikos en Junia, eveneens een Joods echtpaar. Hoewel. Andronikos is zonder twijfel een man. Maar hoe zit het met Junia? Is dat een man of een vrouw? Paulus roemt hen beiden, Andronikos en Junia als 'gezondenen die in hoog aanzien staan' (Romeinen 16:7). 'Gezondenen', dat is in het Grieks *apostoloi* - 'apostelen' zeggen wij. Die twaalf ontvingen ook de naam 'gezondenen' - maar dat waren allen mannen. Konden vrouwen ook 'gezondenen' zijn, uitgezonden om het goede nieuws van bevrijding uit te dragen?

Is Junia een vrouw, dan is zij een vrouwelijke apostel. Nog in de vierde eeuw schreef bisschop en leraar Johannes Chrysostomos, 'Guldenmond', over haar: 'Het is groots een apostel te zijn. Maar te behoren tot de aanzienlijken onder de apostelen - bedenk toch wat een schitterende lofprijzing dat is! Zij waren aanzienlijk vanwege hun werken en hun deugdzzaamheid. Inderdaad, hoe groot moet de wijsheid van deze vrouw zijn geweest dat zij zelfs waardig bevonden werd de titel van apostel te dragen.'

Maar Johannes Chrysostomos ten spijt heeft er in de loop der eeuwen een proces van verduistering plaatsgevonden. Junia - één handschrift van omstreeks het jaar 200 leest Julia - werd Junias, de vrouw getransformeerd in een man. En wel onder het mom: omdat een vrouw geen apostel kan zijn geweest, kan de vrouw die hier apostel wordt genoemd, geen vrouw zijn geweest. Maar het heeft er toch alle schijn van dat, in de dagen van Paulus, naast mannen ook vrouwen geroepen 'gezondenen' waren.

In de laatste tientallen jaren van de vorige eeuw hebben vooral vrouwelijke bijbelonderzoekers als Elisabeth Schüssler Fiorenza en Elaine Pagels afgerekend met traditionele mannelijke interpretaties, als zou de werkzaamheid van vrouwen zich hebben beperkt tot het serveren van thee als de mannenbroeders in vergadering bijeen waren, en andere huiselijke taken. Zij hebben aanwijzingen bij elkaar gezocht en aan de hand daarvan een ander beeld geconstrueerd van de rol en de positie van vrouwen in de vroege messiaanse beweging dan het eeuwenlang gangbare. En zij hebben terecht geconcludeerd dat veel informatie over de rol en de positie van vrouwen, onder invloed van latere ontwikkelingen, uit de bronnen zijn weggeschreven, uit tekstbestanden 'gedeleet'. Zo veranderde Junia in Junias. Vrouwen op sleutelposities in de jonge messiaanse beweging, in de rol van voorganger en lerares. Ze waren er.

De messiaanse beweging, leerlingen van Jezus: Joden en *gojiem*, vrouwen en mannen, maar ook heren en slaven - gevestigde orde dus, in elk geval voorlopig nog. Voor Paulus is de beweging in naam van Jezus, de ekklesia, 'lichaam van de messias' (1 Korintiërs 12:27).

De naam Jezus Messias behelst voor Paulus een nieuwe wereldorde die het einde zou bezegelen van de Romeinse heerschappij. Die nieuwe wereldorde waar hij naar uitzag, door hem 'nieuwe schepping' genoemd (2 Korintiërs 5:17), beschouwde hij als een alternatief niet enkel ten behoeve van zijn eigen volk, maar ten behoeve van alle door Rome onderworpen volkeren. Die Joodse messias staat niet alleen voor de bevrijding van het Joodse volk in Galilea, Judea en Jeruzalem, hij belichaamt een wereldwijd project: verzet en opstand tegen alle systemen van slavernij en onderdrukking. 'Nieuwe schepping' betekent 'nieuwe mensheid op aarde'. In de messiaanse beweging van Joden en niet-Joden

samen moet die nieuwe mensheid worden ingeoeffend. Zo goed en zo kwaad als dat gaat, met vallen en opstaan, ruzie, strijd en conflict - het blijft mensenwerk.

Maar toch en in beginsel: als wij ons, hier bijeengekomen, ekklesia noemen, weten wij ons geroepen, heel concreet, om mee te werken aan opvang en begeleiding van vluchtelingen - daar kun je ook je levenswerk van maken. Om misverstanden, vooroordelen en scheldpartijen te bestrijden, en zo scheidsmuren af te breken - niet 'wij' tegenover 'zij', niet 'wij', christenen, dus messiaanse mensen, tegenover 'zij', moslims.

Zoals wij hier bijeen zijn, onder één dak, allen leerlingen, zijn wij geroepen en daarom 'eklesia' - geroepen om 'een van harte en van hoop' te verlangen naar 'een nieuwe aarde in gerechtigheid' en ook nog duurzaam. Om daaraan te werken.